

Др Мирослав Кука
(одабрао и приредио)

ПОРОДИЧНА ПЕДАГОГИЈА

XXVIII

35. ПОРОДИЦЕ СА ПОРЕМЕЋЕНИМ ОДНОСИМА

Породице са поремећеним односима су оне породице које се нису структурно распале, али које су тешко изнутра подривене услед објективних тешкоћа. Најчешћи узроци који доводе до наружености породице су: **Узроци субјективне природе** (психичка и полна неподударност између супружника, разлика у карактерима, у навикама, у годинама, у васпитању и образовању,...). **Узроци економске природе** (незапосленост, ниски лични доходи, дугогодишња болест члана породице,...). **Узроци који леже у асоцијалним навикама** (уколико се неки од чланова породице одао алкохолизму, криминалу, наркоманији, проституцији,...). **Узроци који леже у поремећају физичке, менталне или психичке структуре личности** (инвалиднитет, ретардираност, психозе,...).

36. ПОРОДИЦЕ СА ПОРЕМЕЋЕНОМ СТРУКТУРОМ

Породице са поремећеном структуром познате су под називом **непотпуне породице**. Као непотпуне породице могу се означити: **Породице једног родитеља са дететом** које представљају најтипичнији облик непотпуности (подаци показују да је у градским насељима много више распрострањених породица којима недостаје отац). **Породице које сачињавају деца без оба родитеља** су доста ретке (умрла или настрадала оба родитеља, напуштена деца, родитељи у иностранству,...). **Брачни пар без деце**. У погледу начина настанка непотпуности, разликујемо породице које су биле непотпуне од самога почетка (ванбрачне породице) и оне које су накнадно постале непотпуне (мигрантске, удовичке и породице после развода брака). Требамо разликовати четири групе ванбрачне деце: **1.** находчад представљају напуштену односно нађену децу која у основи трајно остају без оба родитеља, **2.** ванбрачна деца која живе са мајком у непотпуној породици и чије очинство није утврђено, **3.** ванбрачна деца чије је очинство утврђено признањем или судском одлуком а не добровољним чином оца, **4.** ванбрачна деца која накнадно добијају статус брачне деце (позакоњење).

37. ПОРЕМЕЋАЈИ МАТЕРИНСТВА

Мајка је најважнија одрасла особа у животу детета. Односи између мајке и детета су двосмерни процеси а квалитет те интеракције треба размотрити кроз неколико њених фаза: **блискост односа, задовољство односом, осећање испуњења,...** Жена може желети брак, а да не жели децу и обрнуто. Мотивација за брак је прилично сложена и не мора да обухвата жељу за децом. Неке жене желе једно дете друге више, неке су способне за безграничну љубав, друге су повучене и немају осећања,... За оцењивање мајчине личности значајни критеријуми су: **интелектуална обдареност, перцепција стварности, способност за емоционалне односе, представа о себи и другим особама,...** Интензитет мајчиног осећања одговорности квалификује се њеним субјективним убеђењем о томе колико понашање њеног детета скреће од нормалног. Она је готово увек склона да скретање детета осећа као нешто што неповољно говори о њој самој. Начини на које мајка може реаговати на осећање

промашености материнства су: **1.** да убеђује себе да се дете родило рђаво и да она ту ништа не може учинити **2.** цео проблем избегава тако што ће се емоционално одвојити од детета или развијати принудна интересовања у другим правцима, ван породице.

38. ПОРЕМЕЋАЈИ ОЧИНСТВА

Фактори који ометају очинство могу се сврстати у две категорије: **Прошли фактор** представљен је постепеном диференцијацијом мушкости у личности оца условљено његовим типом емоционалне припремљености за улогу оца. **Садашњи утицаји** огледају се у емоционалној интеграцији мушкарца у односима муж-жена, отац-дете и у интеграцији мушких способности за ванпородичне радне улоге. У складу са очевом емоционалном потребом дете може бити употребљено као **доказ очеве мушкости, потенције и успеха**, супротно, дете може одржавати очеве страхове од одговорности до неуспеха у улози мужа или оца. Отац може бити онеспособљен у очинској функцији зато што пати од физичке или емоционалне болести, може бити трговачки путник, дакле, физички одсутан или физички присутан али као отац одсутан. **Разочарења у љубавном животу са женом** могу бити узрок очевих компензационих захтева за прекомерним изражавањем љубави према детету. Дете се више не посматра као самостално биће, већ оно постаје објекат очевих незадовољених потреба за љубављу. На поремећај очинства могу утицати очеви односи са **сопственим или жениним родитељима**, где се кроз несвесну идентификацију детета са једним од омрзнутих родитеља дете одбацује или кажњава.

39. ПОРЕМЕЋАЈИ ДЕТИЊСТВА

Дете нема представу одраслог човека о томе шта представља нормално или ненормално понашање, или шта је то емоционално обољење. Дете које је упућено на психијатра одлази тамо јер мора, а клиничар је тотални странац и дете ће често бити збуњено. Начини понашања који се могу јавити за време почетних терапија на релацији клиничар-дете су: **1.** дете може да напада своју породицу и да тако покушава да изнуди задовољење својих општих потреба (у ову категорију спадају поремећаји агресивног понашања), **2.** дете може да одбије контакт са својим родитељима (у ову категорију спадају тенденције прекомерне заокупљености собом и сопственим телом), **3.** дете на конфликт са породицом може реаговати претераном анксиозношћу, стварањем одређеног облика психопатологије. У широј групи, примарних поремећаја дететовог понашања обухваћене су подгрупе: **1.** **рђаве навике** које се јављају због емоционалног лишавања и обично се изражавају у извесном облику аутоеротске активности, **2.** **поремећаји понашања** свој узрок увек имају у неиспуњавању родитељских одговорности, **3.** **неуротичне црте** су повезане са фазом развоја личности у којој су само делимично завршени процеси идентификовања са родитељима.

40. ПОРЕМЕЋАЈИ МЛАДОСТИ

Типичне манифестације поремећаја код младих људи су: **несигурност, егоцентричност, сексуални нагони, егзибиционизам, променљиве представе о себи, емоционална дезоријентација,...** Иза ових типичних манифестација младости стоје фундаментални би-

олошки процеси пубертета. Млади људи се понашају као деца и као зрели људи а њихово прилагођавање је производ две врсте фактора: **1.** физичких промена које прате брзи раст и сексуални развој и **2.** притиска породице и културне групе. Када дете порасте и прерасте доминацију породице једна од његових највећих брига је да своје ЈА снажно оријентише у односу на спољашњи свет. Друго значајно подручје конфликта тиче се стварног или замишљеног повређивања самопоштовања → млади људи су ванредно осетљиви на своју представу о самом себи. Осамостаљивањем млади човек одлучује да припадне једној од различитих ванпородичних група - **он тражи нови идеал**. У оквирима својих група млади људи остварују сопствени свет у коме владају јединствена мерила и појмови о предностима који су усклађени са њиховим потребама.

41. ИНТЕГРАЦИЈА И ДЕЗИНТЕГРАЦИЈА ПОРОДИЦЕ

Породична интеграција представља везу јединства и кохезије у току породичног живота од којих су најважније: заједнички интереси, приврженост и осећање узајамне економске зависности. Уколико обе улоге у породици, **примарне (родитељске) и секундарне (супружничке)** нису у јединству нема јединства у породици, долази до **дезинтеграције**. Елементи дезинтеграције су: недостатак заједништва између чланова, недоследност у емоционалном континуитету. Чиниоци који омогућавају постојање и очување породичног интегритета су: **Спољни услови** и то **друштвено-економски** што подразумева припадност супружника истој класи и етничкој групи, као и решеност стамбених и материјалних услова и **културни услови** који подразумевају културну средину из које долазе супружници. **Унутрашњи услови** и то **антрополошки** и **психо-социјални** као што су ментално здравље, карактерне црте личности, мотивација,...

42. ПОРОДИЧНИ СТРЕС И ЊЕГОВО ПРЕВЛАДАВАЊЕ

Породични стрес се дефинише као стање тензије која израста из неког актуелног или опаженог захтева који тражи прилагођавање и адаптивно понашање. Стрес у породичном систему може имати три извора: **1.** стрес везан за прелазне развојне фазе породице, **2.** стрес као производ унутарпородичних проблема, **3.** стресни контакт једног члана породице са изванпородичним системом. Прва два извора стреса су вид унутрашњег притиска на породични систем и они су извори конфликта. Трећи извор стреса је вид спољашњег, изванпородичног притиска. Уопштено, разликујемо две врсте породичног превладавања стреса: **1.** **кроз отпор насталим променама** и **2.** **кроз адаптивно прилагођавање новонасталој ситуацији**. Које су то особине породице које би могле имати заштитну функцију када је дејство стреса у питању? Истраживања показују да је то уверење да се руководи сопственим животом, временска оријентација ка будућности и оптимистички животни стил.

43. ПОРОДИЦА И ДЕЦА СА ПОРЕМЕЋАЈИМА У РАЗВОЈУ

Најсложенији и најтежи проблеми у породици јављају се онда када се роди дете које је ометено у свом психофизичком развоју или када такво постане. Деца са развојним сметњама најчешће се разврставају у шест основних група: **1.** деца са сензорним сметња-

ма, **2.** деца са телесним сметњама, **3.** деца са недовољно развијеним сазнајним способностима, **4.** деца са поремећајима говора, **5.** деца са поремећајима моторике и **6.** деца са израженим поремећајима у понашању. Сваки облик тежег оштећења двоструко утиче на формирање свести о себи: **1.** постојеће оштећење смањује репертоар искустава нужних за формирање јасне слике о себи и **2.** слика о себи је преоптерећена свешћу о значају оштећења и конфузијом у низу битних аспеката самосвести. У породици са хендикепираним дететом јавља се низ проблема који се могу сврстати у неколико група: **1.** реакције на психофизички недостатак детета (после првог шока родитељи захтевају од средине да их оставе саме и основно осећање је туга), **2.** подизање хендикепираног детета (први проблем је емоционални а други је везан за анксиозност коју треба превладати током периода прилагођавања родитеља на дете са недостатком), **3.** **васпитни проблеми** (због повишеног нивоа емоционалне осетљивости не препоручује се коришћење казне у васпитању ове деце).

44. ОБЛИЦИ НЕПРИЛАГОЂЕНОГ ПОНАШАЊА ДЕЦЕ

Као мерило да ли неко дете можемо сматрати “проблем дететом”, прихватили смо присуство било ког симптома поремећеног понашања. Неприлагођен став детета према околини може имати претежно активан или пасиван карактер. **Пасиван облик** неприлагођеног понашања сврставамо у два дела: **1.** плашљиво дете које се одликује повученошћу и неповерљивошћу, **2.** облици неприлагођеног понашања који се испољавају код немарне деце која су несамостална, лења, безвољна и незаинтересована.

Активним облицима неприлагођеног понашања реагују деца углавном на исте поступке васпитача који изазивају и пасивне поремећаје владања, а то су: ауторитативност, злостављање, мажење,... Када дете или млад човек, дође у сукоб са захтевима породичног живота, школовања или знања могуће је да ће се сукобити са прописима друштвене заједнице и тада постаје малолетни преступник или деликвент. Облици неприлагођеног понашања су: **стидљиво дете, лењо дете, дете које краде, дете које лаже, агресивно дете, нервозно дете, дете које пуши,....**

45. МЕЋУСОБНА ИНФОРМИСАНОСТ ВАСПИТАЧА И РОДИТЕЉА

Васпитачи ће информисати родитеље о томе како се деца активирају у осамостаљивању и стицању нових знања и навика и које су најподесније методе и облици усмеравања те активности. **Родитељи** ће информисати васпитача који су услови у којима се дете развија у породици, које су његове испољене способности и могућности, што је за васпитача значајно како би могао појединачно да делује на свако дете. **Индивидуално информисање** је када васпитач прича с једним или оба родитеља само једног детета. Родитељи преко индивидуалних контаката сазнају: утиске васпитача о развоју детета, поступке које треба лично да примене према детету, да ли су задовољене све дечије потребе у току дана (храна, одмор, изласци напоље), изузетне резултате или поступке детета који заслужују пажњу. Постоје две врсте информисања које разматрају васпитач и родитељи: **1.** **Успутне информације** приликом јутарњих или поподневних сусрета у вртићу

где се саопштавају детаљи око исхране, одмора, похваљује понашање,... У овим разговорима треба избегавати критику деце. **2.** **Писмено информисање** подразумева истицање распореда свих активности у којима дете учествује у току дана, затим јеловник за наредну недељу, на полеђини дечијих цртежа васпитач исписује своја запажања када је то потребно. **Групни разговори** се воде када је одређено понашање карактеристично за неколико деце из групе. Предности овог облика: **1.** омогућава конкретан разговор о проблему који је заједнички за све присутне, **2.** родитељи могу измењивати своја искуства, **3.** слушајући разговоре родитеља васпитач сазнаје како се деца са истим проблемима, понашају у различитим породицама.

46. ЦИЉ, САДРЖАЈ И ОДРЕЂЕЊА САРАДЊЕ ПОРОДИЦЕ И ШКОЛЕ

Основна **сврха сарадње породице и школе** је да омогући координацију и усклађивање активности породице и школе у процесу васпитања. **Циљ сарадње** је да пружи помоћ породици у реализацији њене васпитне функције. Када је реч о **садржајима сарадње** ту има више приступа: **1.** први приступ карактерише тежња ка што свеобухватнијем сагледавању садржаја породице и школе, **2.** други приступ усмерен је ка целовитој анализи појединих садржаја као могућих предмета сарадње породице и школе,... При избору садржаја треба имати у виду следеће: **1.** психо-физичке карактеристике и проблеме одређеног развојног периода ученика, **2.** могућности и специфичности породице и школе као васпитних целина, **3.** одређено схватање суштине сарадње. За успешну сарадњу је битна **социјална перцепција** - квалитет доживљаја властите личности и опажања других особа, **емоционални ставови** - осећања према другим људима, **емпатија** - уживљавање у положај друге особе.

47. КАДА ЈЕ ДЕТЕ ЗРЕЛО ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Зрелост за полазак детета у школу зависи од телесног развоја и телесног стања. Школа поставља захтеве за телесно здравље, снагу и телесну отпорност детета: **1.** дете мора дуже да седи у школској клупи, **2.** мора боравити са вршњацима у једном или више затворених простора. У **физичко анатомском делу** пропорције школског детета у погледу односа између главе и тела мењају се у корист тела. Свако дете упућено у школу треба да буде развијено и зрело у **психичком погледу**, да има развијене чулне органе ради што бољег перципирања, да има развијене способности концентрације, стабилност пажње и до неке мере развијене мисаоне функције. **Најтежи проблем за многе школске прваке представља прелаз од игре на рад.**